2. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu

21 - 25 EKİM 2010

SEMPOZYUM BİLDİRİ KİTABI
3

TÜRKİYE İÇİN HAYATİ OLDUĞU KADAR ŞEREF VE HAYSİYET MESELESİ OLAN KIBRIS DAVASI TÜRKİYE'SİZ HİÇ BİR ZAMAN HALLEDİLEMEZ VE EDİLMEYECEKTİR.

Dr. Fazıl KÜÇÜK

KUZEY VE GÜNEY KIBRIS'TA TARİH EĞİTİMİNİN KİMLİK OLUŞUMUNA ETKİSİ

Okt. Hacer ÇELİK*

Özet

Tarih eğitimi, yeni kurulmuş devletler için ulus-inşa amacı çerçevesinde kullanılabilecek çok önemli bir araçtır. Tarih eğitimi, oluşturulmak istenen millete, eleştirilmesi ve sorgulanması bile mümkün olmayan tek bir geçmiş hikâyesi anlatırken, öte yandan milletin ortak geleceğini nasıl oluşturacağı ve oluşturması gerektiği konusuna da kendi bakış açısından açıklık getirir. Bu makalede de tarih eğitiminin adanın her iki yakasında nasıl uygulandığı, kimlik oluşturmak açısından nasıl ele alındığı, aralarındaki farklılıklar ve benzerliklerin neler olduğu vurgulanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarih Eğitimi, Kıbrıs, Kimlik.

Abstract

For newly founded governments, history education is a very important tool that can be used within the purpose of nation-building. While History education is telling a single past story, which is impossible to be criticized or questioned, to the nation desired to be built, on the other hand it clarifies from its own point of view the subject that how the nation will and should build their common future. In this article it will be tried to emphasize how the history education is carried out on both sides of the island, how it is approached from the point of forming identity, what the differences and similarities between them are.

Key Words: History Education, Cyprus, Identity.

* Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.

Giriş

Milli eğitim ve özellikle vatandaşlık ve tarih eğitimi ulus-devletin inşasının en önemli araçlarından biridir. Ulusal kimliğin tarihi bir toprak ya da ülke kadar önemli olan temel unsurlarından ortak mitler, tarihi bellek ve ortak bir kitlesel kamu kültürünün oluşturulması şüphesiz ki eğitimle mümkün olacaktır. Milletleri oluşturan bireyleri bir arada tutmak için ortak bir anlayış ve siyasi kültür yaratılması şarttır; bu da kamusal eğitim ve kitle iletişim araçları ile gerçekleştirilir. Bunun yanı sıra, her ulusal kimlik, var olmak ve kendini meşrulaştırmak için bir dış tehdit algısı yaratmak ve bunun topluma nüfuz etmesini sağlamak durumundadır. Bunu başarmanın yolu da kitlesel eğitimden geçmektedir. Bu çalışmada da ilk olarak tarih eğitiminin ulus-devlet inşasındaki rolü incelenecek ve ardından kısaca Kıbrıs Adası'nın tarihçesine değinilecektir. Bu arka planın ardından Güney ve Kuzey Kıbrıs'taki tarih eğitimi detaylı olarak incelenecek ve ulus mitinin ve kimliğinin nasıl oluşturulduğu ve bu bağlamda karşı tarafın nasıl "düşman"laştırıldığı ile kitaplardaki taraflı ve milliyetçi söylemler analiz edilecektir. Ayrıca Kuzey Kıbrıs'ta 2004 yılından sonra değişen tarih ders kitapları ve bu kitaplarla birlikte söylemin nasıl değiştiği de anlatılacaktır.

Tarih Eğitimi ve Ulus İnşası

Modern ulus teorilerinin hemen hepsi ulusu oluşturan şeyin ulusal kimlik olduğu ve ulusalcılığın 19. yüzyıl Avrupası'nda icat edilen bir kavram olduğu konusunda hemfikirdirler[1]. Bu bağlamda ulusalcılık, ulusların kendi bilinçlerine varması değil, aslında var olmayan ulusların yaratılmasıdır[2]. Bu yüzden Benedict Anderson, ulusu kan bağı ve din gibi eski tip cemaatlerin yerini almış olan hayali cemaatler olarak tanımlar[3]. Yeni bir ulusal kimlik yaratmak, yaratılan ulusal kimliğin devamını sağlamak ve tek bir ulusal bilinç, siyasi kültür ve ortak bir

---

1 Anthony Smith. Milli Kimlik. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

2 Ernest Gellner. Uluslar ve Ulusçuluk. İstanbul: Hil Yayınları, 2008.

3 Benedict Anderson. Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması. 5. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları, 2009.

ulus miti yaratmanın yolu şüphesiz ki milli eğitimden geçmektedir[4]. Milli eğitim sistemi içerisinde tarih eğitiminin ulus devletin devamlılığını sağlayacak bireylerin yetiştirilmesindeki rolü ise yadsınamaz[5]. Bir ulus miti yaratmak, hayali cemaat oluşturmak ve dış tehdit algısı yaratmak için ulus-devletin inşasında tarih eğitiminin önemi oldukça büyüktür. Bu amaç için kullanılan ders kitapları, ulusal hafızayı yansıtmak için en önemli araçlardan biridir[6]. Tarih ders kitapları, bir ulus kimliğinin ve ortak bir geçmiş algısının yaratılması ve ulus-devlete bağlılığın arttırılmasının yanı sıra, güncel durum ve olayların anlamlandırılması ve yorumlanmasında da önemli bir rol oynamaktadır[7]. Bu kitaplar, aynı zamanda yönetici sınıfın doktrinlerini yansıtan bir diyalektik benimserler[8]. Bu çalışmanın ele aldığı Kıbrıs'ın kuzey ve güneyinde bu çabaların nasıl gerçekleştiği, tarih eğitiminin adanın her iki tarafında nasıl farklılaşıp benzeştiğinin daha iyi anlaşılabilmesi için, bir sonraki bölüm adanın kısa tarihçesine ve bu süreçte ortaya çıkan ve tarih eğitimini etkileyen milliyetçi akımların gelişimine kısaca göz atacaktır.

Kıbrıs Adası'nın kısa tarihçesi

Kıbrıslı Türk ve Yunan halkları arasındaki çatışma, ulus-devlet inşası sürecinden bağımsız anlaşılamaz. İlk insan yerleşimlerinin M.Ö. 10. yüzyıla dayandığı Kıbrıs[9], M.Ö. 1100'lerde Mikenlerin yüksek

---

4 Bruce VanSledright. Narratives of Nation-State, Historical Knowledge, and School History Education. Review of Research in Education, Sayı: 32 (Şubat 2008): 109-146.

5 Bruce VanSledright, a.g.e.

6 Isabelle Calleja. "Education and the Teaching of History in the Light of Encouraging Conflict Resolution in Cyprus". Mediterranean Journal of Educational Studies, Sayı:13(2008), Cilt: 2. 49-67, s. 49.

7 Karina Korostelina. "History Education and Social Identity". Identity: An International Journal of Theory and Research, 8 (2008):25–45.

8 Isabella, Calleja, a.g.e., s. 51.

9 Stuart Swiny. "The Earliest Prehistory of Cyprus: From Colonization to Exploitation". Cyprus American Archaeological Research Institute Monograph Series, Cilt. 2. Boston: American Schools of Oriental Research Publications, 2001.

oranda göçüyle Yunan karakterine kavuşmuştur[10]. Daha sonra Büyük Aleksandr Kıbrıs'ı Yunan yönetimi altına almış ve bu dönemde Kıbrıs Helen kültürüyle tanışmıştır. M.S. 58 yılında ise Roma İmparatorluğu'nun, imparatorluğun dağılmasından sonra ise Bizans'ın bir parçası olmuştur. 15. yüzyılın sonlarına doğru Venedik'in kontrolüne geçen ada, bu dönemde Osmanlıların sık akınlarına maruz kalmış ve 1573'te tamamen Osmanlı kontrolüne geçmiştir. Adanın Osmanlı yönetimine geçmesinin en önemli sonucu adaya yeni bir etnik nüfusun yerleşmeye başlaması olmuştur. Adadaki Rumlar, azınlık statüsünde olduklarından askerlikten ve yönetimden uzak tutuluyor bunun karşılığında fazladan vergi ödüyorlardı[11]. Yönetim Kıbrıs Kilisesi'ni millet başı olarak tanımış ve kendi adına halktan vergi toplama imtiyazını vermişti. Ancak bu tarz bir yönetim adada herhangi bir hoşgörü kültürü yaratmış değildi[12]. Özellikle de 1821'deki Yunan Bağımsızlık Savaşı'nın adaya etkisi büyük olmuştur. Osmanlı yönetimine karşı olan Rumlar, anakaradaki bağımsızlık sürecini desteklemiş ve milliyetçi duyguları harekete geçirmiştir. Daha 1828'de Başpiskopos ve Piskoposlar modern Helen devletinin ilk başkanına bir memorandum göndererek Kıbrıs'ın Yunanistan sınırları içerisine alınmasını talep etmişlerdir[13]. Bu da adada yaşayan iki halk arasında gerginliklere ve çatışmalara sebep olmuştur[14]. 1877-1878 Rus-Osmanlı Savaşı sonrasında ada, İngiliz İmparatorluğu'nun hamiliğine verilmiştir. Ancak I. Dünya Savaşı'nda Osmanlıların İtilaf Devletleri'ne savaş ilan etmeleri sonucu İngiltere adayı tamamen işgal etmiştir. İngiliz yönetimi ile birlikte millet sistemi sona erdi ve Kilise imtiyazlarını kaybetti[15]. Ayrıca Yunanistan'ın siyasi ve kültürel etkisi arttı. Bu süreç içerisinde, Kıbrıslı Rumlar arasında Helen ulus-inşa sürecinin etkisi arttı ve Eno-

10 Conant G. Thomas. The Trojan War. Santa Barbara, CA, USA: Greenwood Publishing Group, 2005.

11 Masis Kürkçügil. "Sunuş". Kıbrıs: Dün ve Bugün. Masis Kürkçügil (der). İstanbul: İthaki Yayınları, 2001, s. 16

12 Masis Kürkçügil, a.g.e., s. 16.

13 Masis Kürkçügil, a.g.e.

14 Harry Luke. Cyprus under the Turks: 1571-1878. London: C Hurst & Co Publishers Ltd, 1989.

15 Masis Kürkçügil, a.g.e., s.16.

sis talebi giderek büyüdü[16]. Kıbrıs Türk toplumu ise hem adadaki yönetici konumunu kaybetmiş hem de azınlık statüsüne geçmişti. Toplumsal varlığını koruma savaşına giren Türk toplumu da dini kimliğini bir kenara bırakarak Türk etnisitesini temel alan bir anlayışa yönelmeye başladı[17]. Kıbrıs Rum milliyetçiliğinin güçlenmesi ve Enosis çağrıları iki taraf arasındaki kutuplaşmayı arttıracaktı. 1951'de Kıbrıs Ortodoks Kilisesi'nin düzenlediği ve halkın yüzde 97sinin Enosis yanlısı olduğu sonucu çıkan referandumun BM tarafından kabul edilmesiyle kutuplaşma hızlandı. Bu süreç içerisinde daha önce adadaki duruma tarafsız kalan Türkiye de sürece dâhil oldu. Kıbrıs meselesi, 1950li ve 60lı yıllarda Yunanistan'da büyük halk kitlelerini heyecanlandırır ve harekete geçirir olmuştu[18]. Bu hareketten de aldığı güçle Kıbrıslı Rumlar Enosis isteklerini daha da arttırırken Türkiye ise Taksim tezini savunmaya başladı[19]. Bu ortam içerisinde etnik kutuplaşma, etnik çatışma ve şiddete dönüştü. Bu arada 1960 yılında gizli diplomasi yardımıyla her iki tezi de reddeden bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulması kararı alındı ve İngilizler adayı terk etti. Ancak her iki tarafın milliyetçi elitleri için böylesi bir düzen kabul edilebilir değildi. Kıbrıs halkı milliyetçi akımların etkisiyle ikiye bölünmüş ve asla bir Kıbrıslı bilinci ve kültürü gelişmemişti. Sonuç olarak Birinci Kıbrıs Cumhuriyeti milliyetçi rekabete teslim oldu[20]. İki taraf arasındaki çatışma 1974'te Türk askerinin müdahalesi ve adanın ikiye bölünmesi ile son buldu. 9 Ağustos 1975'e yapılan ve esasen nüfus değişimini yasallaştıran anlaşma Kıbrıslı Türklerin kuzeye ve Kıbrıslı Rumların güneye yerleşmelerine izin vererek iki ulusun coğrafi ve mekânsal ayrışmasını tamamlamıştır[21]. Enosis idealinin yok olduğunu anlayan Rum milliyetçiler çare olarak Kıbrıs devletine sarıldılar ve kendilerini Yunan ulusunun bir parçası olmaktan ziyade Kıbrıs Cumhuriye-

16 Masis Kürkçügil, a.g.e., s.17.

17 Masis Kürkçügil, a.g.e., s.18.

18 Angelos Kalodukas. "II. Dünya Savaşı'ndan Annan Planı'na". Kıbrıs: Dün ve Bugün. Masis Kürkçügil (derleyen). İstanbul: İthaki Yayınları, 2003, s.69.

19 Masis Kürkçügil, a.g.e., s.22.

20 Masis Kürkçügil, a.g.e., s.29.

21 Angelos Kalodukas, a.g.e., s. 74.

ti'nin yurttaşları olarak görmeye başladılar[22]. Kıbrıs Türk toplumu ise 1974'te gelen bölünmeyi büyük bir coşkuyla karşılamış, Kuzey Kıbrıs, Kıbrıslı Türklerin yurdu olarak kurgulanmaya başlanmıştı[23]. Rum tehdidi ve öteki imgesi de bu kurgunun bir parçası oldu. Adanın her iki tarafındaki tarih eğitimi bu olaylardan ve akımlardan bağımsız olarak düşünülemez.

Güney Kıbrıs'taki Tarih Ders Kitapları

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edildiği 1960'tan 1974'e kadar olan dönemde tarih kitapları, Yunanistan'dan gelmekteydi ve bu kitaplar, farklı bir kimlik oluşturmaktan ziyade adanın Helen karakterine vurgu yapmaktaydı[24]. Bu kitaplar, Enosis idealine uygun bir biçimde adanın Kıbrıslılar'dan ziyade genel olarak Helenlere ait olduğunu ve Kıbrıs'ın Mikenlerden itibaren, tarihin tüm dönemlerinde Yunan milletine ev sahipliği yaptığını söylemekteydi[25]. Bu söyleme göre, her dönemde Yunan karakterini koruyan Kıbrıs, zaman zaman farklı istilacılar tarafından işgal edilmişti; bunların en kötüsü de Türkler olarak tanımlanmaktaydı. 1974 sonrasında, Enosis idealinin de bir kenara bırakılmasıyla, Yunanistan eğitim sistemi taklit edilmekten vazgeçilmiş ve bağımsız bir Kıbrıslı kimliği oluşturulmaya çalışılmıştır[26]. Ancak, bu, Kıbrıs'ın başlı başına kendine ait bir tarihe ve kimliğe ait olduğu anlamına gelmemektedir. Tüm ders kitaplarında Kıbrıs tarihi, Yunanistan tarihinin bir uzantısı olarak sunulmuş ve Kıbrıs'ın "anavatan" Yunanistan ile ortak bir tarihi, soyu, dili, kültürü ve dini olduğunu vurgulayan etnik milliyetçi bir söylem geliştirmiştir[27]. Ders kitaplarının hepsi, Kıbrıs'ın M.Ö. 12. yüzyıldan başlayarak Helen karakteri

---

22 Masis Kürkçügil, a.g.e., s. 31.

23 Masis Kürkçügil, a.g.e., s. 32.

24 Maria Repoussi. "Greek Cypriots and Turkish Cypriots History Textbooks". Afgi 24.03.2007.

25 Maria Repoussi. a.g.e.

26 Mary Koutselini-Ioannidou. "Curriculum as political text: the case of Cyprus (1935-90)". History of Education, Sayı: 26 (1997) Cilt: 4, 395-407, s. 399-400.

27 Yiannis, Papadakis. Bölünmüş Kıbrıs'ta Tarih Eğitimi: Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türklerin "Kıbrıs Tarihi" Konulu Ders Kitaplarının Bir Karşılaştırması. PRIO Raporu, 2008, s. 5.

kazandığına ve bugüne kadar kesintisiz olarak Helen karakterini koruduğuna vurgu yapmaktadırlar[28]. Bu söylemler, çeşitli görsel materyallerle de desteklenmektedirler. Örneğin Andreas Polydorou tarafından yazılan ilkokul tarih kitabının kapağında genellikle antik Yunan medeniyetiyle bağdaştırılan bir dizi sütun resmedilerek adanın Yunan karakterine vurgu yapılmaktadır[29]. Yani, bir yandan yeni bir ulus-devlet inşası çabası sürerken diğer yandan da Kıbrıs'ın Yunan kökenleri sürekli olarak vurgulanmakta ve Kıbrıslıların etnik olarak Helen oldukları ve Helenlerin her zaman bir millet oldukları miti yaratılmaktadır. Etnik kimlik aynı zamanda dini kimlikle bütünleşmiştir. Gene Andreas Polydorou tarafından yazılan ilkokul tarih ders kitabında Kıbrıs'ın her zaman sadece Yunan olduğu net bir biçimde vurgulanırken, "Kıbrıslılar eskiden olduğu gibi şimdi de Hıristiyan Ortodoks'tur"[30] ifadesiyle Kıbrıs halkının da her zaman Hıristiyan ve Ortodoks oldukları belirtilir[31]. Ayrıca bütün tarih kitapları Kıbrıslılar sözcüğünü Yunanlılar/Helenler sözcükleriyle eşanlamlı olarak kullanarak[32], etnik milliyetçi bir söylem tutturmakta ve Kıbrıs'ın çok dinli ve çok kültürlü yapısını adeta yok saymaktadır. Kıbrıslı Rumlar tarafından kullanılan tarih eğitimi kitapları, Yunanistan tarihindeki başlıca üç dönemden bahsetmektedir: Antik Yunan, Bizans İmparatorluğu ve 19. ve 20. yüzyılda kurulan çağdaş Yunanistan[33]. Kitaplarda her üç dönem de "görkemli" ve "muhteşem" olarak tanımlanırken, Türkler Yunan kültürünün başlıca düşmanı olarak resmedilir[34]. Etnik milliyetçi söyleme uygun bir şekilde Osmanlılar da Türk olarak sunulmakta ve Türkler "yayılmacı ve hayvanlar gibi vahşi bir halk" olarak gösterilmektedir[35]. Farklı ders kitaplarının kapaklarında ve içlerinde Türkler için çizilen bu "vahşi" ve "barbar" imajı pekiştiren resimler

---

28 Isabelle Calleja, a.g.e., s. 54.

29 Andreas Polydorou, Istoria tis Kyprou. Lefkoşa, 1991.

30 Andreas Polydorou , a.g.e., s. 58.

31 Yiannis, Papadakis, a.g.e., s.6.

32 Yiannis, Papadakis, a.g.e., s.7.

33 Yiannis, Papadakis, a.g.e., s.5.

34 Yiannis, Papadakis, a.g.e., s.5.

35 Yiannis, Papadakis, a.g.e., s.8.

bulunmaktadır: İlkokul seviyesindeki Yunanistan tarihi kitabının birinde ellerinde kılıçları havaya kaldırmış Türk (Osmanlı) askerleri resmedilmiştir[36]. Bu askerlerden biri, esir alınan Yunan(Kıbrıs)lılar'ın boyunlarını vurmaya hazırlanmaktadır. Ortaokul seviyesindeki Istoria tis Kyprou isimli kitabın içinde yer alan bir resimde ise bir Helen'i kazığa oturtmuş bir Türk tasvir edilmektedir[37]. Adadaki kültürel farklılığı yok sayan ve Türkleri düşman ilan eden etnik milliyetçi söylemin yanı sıra 1960'lı yıllarda etnik gruplar arasında yaşanan şiddet de sadece Kıbrıslı Rumların bakış açısıyla anlatılır ve Kıbrıslı Türkler, olaylara sebep olan "isyancı Türkler" olarak anılır[38]. Ayrıca Türklerin Yunanlılara saldırdığı ve Helenlerin oldukça acı çektiği de kitaplarda yer alan söylemlerden bazılarıdır. 1960-1974 arasındaki Cumhuriyet dönemi Kıbrıs'ın ekonomik olarak oldukça kalkındığı bir dönem olarak sunulurken, 1974 yılı Türk savaş uçaklarının felaket ve ölüm yaydığı bir dönem olarak anlatılır[39]. Böylelikle Kıbrıslı Türklerin yaşadığı acı dolu deneyimler görmezden gelinirken bir yandan da adada yaşanan gerginliklerin sorumluluğu tamamen üstlerine atılır.

Tüm tarihsel çarpıtmaların ve yanlı ifadelerin yanı sıra, tarih ders kitaplarının kin ve nefret dolu ifadeler kullandığı da gözden kaçmamaktadır. Örneğin Müslümanlar için "yobazlıktan gözü hiçbir şeyi görmeyen, komşu ülkelere yıldırım gibi hücum eden" gibi ifadeler kullanılmaktadır[40]. Öte yandan eğitim sistemi yeni nesilleri bir yandan da Kıbrıslı Rumları adanın diğer tarafını unutmamaya ve birleşik bir ülke için mücadele etmeleri için yetiştirmek amacını gütmekteydi[41]. Tarih ders kitaplarında yer alan Kıbrıslı Türklerin de aslında sonradan Müslümanlığa geçen Helenler oldukları ve hatta Osmanlılar tarafından Anadolu'dan adaya getirilenlerin de aslında Helen kökenli

36 OEDB, Sta Neotera Hronia, Atina.

37 Yiannis Papadakis, a.g.e., s. 9.

38 Yiannis Papadakis, a.g.e., s.9.

39 Yiannis Papadakis, a.g.e., s.9.

40 Yiannis Papadakis, a.g.e., s.10.

41 Miranda Christou. A Double Imagination: Memory and Education in Cyprus. Journal of Modern Greek Studies, Sayı: 24, Cilt: 2, Ekim 2006, 285-306, s. 286.

oldukları gibi savlar[42] Kıbrıslı Türklerin kimliğini yok saydığı gibi günün birinde kuzeyle birleşmek için "milli arzu" yaratmak amacının bir parçası olarak görülebilir[43]. Bunun yanı sıra, bu ideali sürekli olarak hatırlatmak için okullardaki tüm sınıflara "Unutmuyorum ve mücadele ediyorum" (Den xechnó kai Agonízomai) yazılı posterler asılarak birleşik ada için mücadele etmeleri gerektiği genç nesillere aktarılmaya çalışılmıştır[44]. Burada dikkate değer olan bir diğer nokta da 2000'lerin başında Kuzey Kıbrıs'ta tarih eğitimi ve ders kitaplarındaki taraflı ve milliyetçi söylemlerin çıkarılması tartışmaları sürerken, adanın güneyinde bunun tam tersi gelişmelerin yaşanıyor olmasıdır. Örneğin, 2001'de Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nın tüm okullara gönderdiği talimatta öğrencilerin adanın işgal edilmiş kısmına olan ilgisinin ve ada tarihi konusundaki bilgilerinin azaldığı belirtilmiş ve öğretmenlerden derslerinin bir kısmını bu amaca yönelik hazırlamalarının talep edilmiştir. Ayrıca, "Unutmuyorum, mücadele ediyorum" sloganı da "Biliyorum, unutmuyorum, mücadele ediyorum" olarak geliştirilmiş ve öğrencilerin adanın kuzeyine olan ilgisinin, edindikleri bilgilerle pekiştirilmesi amacı güdülmüştür[45].

Kuzey Kıbrıs'taki Tarih Ders Kitapları

Yukarıda da belirtildiği üzere, tıpkı Güney Kıbrıs'ta olduğu gibi, Kuzey Kıbrıs'ta da tarih eğitimi ve kullanılan tarih ders kitapları etnik milliyetçi akımların etkisi altında kalmıştır. Örneğin, kuzeydeki okullarda yaklaşık 30 sene boyunca okutulan tek tarih ders kitabı olan[46] Kıbrıs Tarihi kitabının yazarı Vehbi Zeki Serter, hem Türk Mukavemet Teşkilatı'nın hem de milliyetçi Ulusal Birlik Partisi'nin üyesiydi[47]. Bu kitap, 1970'lerden başlayarak ders kitaplarının değiştiği 2004 yılına kadar neredeyse hiç değişmeden kullanılmıştır[48]. Kıbrıs'ta tarih

[42] Yiannis Papadakis, a.g.e., s. 9-10.

[43] Miranda Christou, a.g.e., s.286.

[44] Miranda Christou, a.g.e.

[45] Miranda Christou, a.g.e., s. 291-292.

[46] UNDP-UNOPS, Barış için Eğitim. Tarih Kitapları: Uzlaştırma için mi Bölünme için mi?. Lefkoşa, 2010, s. 24.

[47] Yiannis Papadakis, a.g.e., s.12.

[48] Yiannis Papadakis, a.g.e., s.13.

eğitiminde kullanılan kitaplar, bir yandan milliyetçi bir söylem geliştirirken bir yandan da Kıbrıs'ın fiilen bölünmüş durumunu korumasını hedeflemekteydiler[49]. Bu söylem, o günlerde benimsenen ve günümüze kadar gelen taksim fikrinin hayata geçirilmesi ve korunması ve ne olursa olsun bundan taviz verilmemesi gerektiğini vurgulayan söylemle uyumlu bir biçimde ders kitaplarına yansıtılmıştır. Güney Kıbrıs'ta kullanılan ders kitapları, her ne kadar adanın tarihini Yunan/Helen tarihinin bir uzantısı olarak sunsalar da, gene de yeni bir ulus-devlet inşası çabasının var olduğu söylenebilir. Kuzey Kıbrıs'ta okutulan ders kitapları, yeni bir ulus-devlet söylemi geliştirmekten ziyade Kıbrıs'ın Türk tarihinin ve Türk ulusunun bir parçası olduğunu vurgulamaktaydılar[50]. Kıbrıs'ın geçmişte ve gelecekte Türk olarak gösterilmesi eski tarih ders kitaplarında sürekli olarak tekrar edilen temel ideolojidir[51]. Örneğin, ilkokul Sosyal Bilimler ders kitabının kapağında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ün yer aldığı, kitabın ilerleyen sayfalarında ise Türkiye Cumhuriyeti milli marşının üzerine konumlandırılmış Türkiye Cumhuriyeti bayrağı, KKTC bayrağıyla yer almaktadır[52]. Kıbrıs Tarihi isimli kitapta ise "Kıbrıs Anadolu'nun coğrafik olarak bir uzantısıdır"[53] ifadesine yer verilir. Kıbrıs'ın coğrafi olarak Anadolu'nun uzantısı olduğu söylemi, Kıbrıslıların da Türk ulusunun bir parçası olduğu mitiyle desteklenir ve Kıbrıslı Türkler "Türkler" veya "Kıbrıs Türkleri" olarak, Türkiye "Anavatanımız Türkiye" olarak adlandırılır[54]. Osmanlılar (Türkler) için "atalarımız" tabirinin de sıkça kullanıldığı görülür[55]. Böylece, yeni bir Kıbrıs kimliği ya da ulusu oluşturmaktan ziyade Türk kimliğinin ön plana çıkarıldığı ve Kıbrıslıların da diğer tüm etkilerden bağımsız olarak etnik

---

49 UNDP-UNOPS.Education for Peace: Pilot Application for the History and Literature Books of the 5th Grade of the Elementary School. Aralık 2004, s. 4.

50 UNDP-UNOPS, 2004, a.g.e., s. 5.

51 Niyazi Kızılyürek. "National Memory and Turkish-Cypriot Textbooks". International Textbook Research / Internationale Schulbuchforschung. Sayı: 21 (1999),cilt: 4. s. 394.

52 UNDP-UNOPS, 2004, a.g.e., s. 16. Yiannis Papadakis, a.g.e., s.13.

53 Vehbi Serter, Kıbrıs Tarihi, Lefkoşa, 1990.s.5.

54 Serter, a.g.e. Yiannis Papadakis, a.g.e., s.13

55 Serter, a.g.e.

olarak Türk oldukları vurgusu yapılmaktadır. Hem ilkokul Sosyal Bilimler kitabında hem de Vehbi Serter'in kaleme aldığı tarih kitabında Kıbrıs tarihi, Osmanlı'nın adayı fethiyle başlamakta ve 1571 öncesi dönem göz ardı edilmektedir. Osmanlıların adayı fethetmesinin sebebi ise Kıbrıs'ta yaşayanların Venedik yönetiminden rahatsızlık duyarak müdahale etmesi için Osmanlı'ya birkaç kez elçi göndermeleri olarak gösterilmektedir[56]. Osmanlı döneminin oldukça övüldüğü bu kitapta, ayrıca adanın Türk karakterine sahip olduğu ve bu karakterini her zaman koruduğu da bir kez daha vurgulanır;[57]

"... Türkler Kıbrıs'ı 1878'e kadar idare ederken 3 asır boyunca yerli halka çok iyi davranarak adaya özgürlük ve adalet getirdiler. Türkler Kıbrıs'ı geliştirerek, Kıbrıs'a Türk karakterini veren birçok anıt diktiler. Kısaca, Kıbrıs tarihsel, coğrafik, stratejik ve ekonomik açılardan Anadolu'ya bağlıdır ve Küçük Asya ile bir bütünlük teşkil etmektedir."

Bu ifadelerin arkasından Kıbrıslı Rumların Osmanlı yönetimi boyunca huzur içerisinde yaşadığı dile getirilmektedir[58]. Böylelikle Osmanlı yönetiminin hem Türkler hem Rumlar için barış ve adalet getirdiği söylenerek dönemi yüceltme çabası içine girilir. Ders kitapları ayrıca Kıbrıs'ın Yunanistan için herhangi bir tarihi ya da stratejik önemi olmadığını vurgulamakta ve Kıbrıslı Rumların aslında Yunanlı değil Kıbrıs'ta daha önce hüküm sürenlerin bir karışımı olduğunu iddia etmektedir. Gene Vehbi Serter'in kaleme aldığı kitapta "Kıbrıs, hiçbir zaman Yunan olmamıştır ve aslında Kıbrıslı Rumlar Yunan asıllı değildir. Tarih boyunca Kıbrıs'a gelip giden ulusların torunlarıdır"[59] ifadesiyle Kıbrıslı Rumların Yunan kimliği üzerinde hak iddia etme ve Yunanistan'la birleşmeye yönelik siyasi taleplerinin önünü kesmeye yönelik bir söylem geliştirmektedir[60]. Kıbrıs'ta kullanılan tarih ders kitaplarına dair detaylı bir analiz yapan Yiannis Papadakis, adanın ku-

56 Serter, a.g.e., s.1.

57 Serter, a.g.e., s.1.

58 Serter, a.g.e.,s.2.

59 Vehbi Serter, a.g.e., s. 7.

60 Yiannis Papadakis, a.g.e., s. 12-13. UNDP-UNOPS. Textual and Visual Analyses of the Lower Secondary School Textbooks. Comparative Analysis of the Old and the New History Textbooks. 2006. S. 12.

zeyinde kullanılan ders kitaplarının en çok 1963-1974 dönemini vurguladığını belirtmiştir. Bu kitaplarda, Rumların "dünyada eşine az rastlanan bir vahşet ve barbarlık örneği" göstererek Türkleri "istikrarla, hunharca katlettiği" vurgulanır[61]. Adanın güneyindeki ders kitapları nasıl Türkleri "barbar" ve "vahşi" olarak resmediyorsa, kuzeyde kullanılan kitaplarda da Rumlar aynı şekilde yansıtılmakta ve olaylardan Rum tarafı sorumlu tutulmaktadır[62]. Örneğin 5. Sınıf Sosyal Bilgiler kitabında "yeşil ada Rumların döktüğü kan yüzünden kırmızıya boyanıyordu"[63] gibi suçlayıcı ifadelere yer verilmiştir. Hem bu kitapta, hem de Serter'in kitabında 1963-1974 dönemi çok ayrıntılı bir şekilde aktarılarak köylerde yaşanan çatışmalar, katliamlar, toplu mezarlar veya yerinden edilme vakaları, dehşet veren fotoğraflar eşliğinde anlatılır[64]. Örneğin, Kıbrıs Tarihi isimli kitapta açılan bir toplu mezardaki kömürleşmiş cesetlerin önünde diz çökmüş Kıbrıslı Türk bir adamın fotoğrafı yer almaktadır[65]. Bu söylem eşliğinde, adadaki Türk ve Rumların asla bir arada ve barış içerisinde yaşayamayacağı ve adanın bölünmüş durumunu koruması gerekliliği de bir alt metin olarak yer almaktadır.

2003 yılında iktidara gelen sol eğilimli Cumhuriyetçi Türk Partisi tarih ders kitaplarının yeniden yazılmasını kararlaştırdı ve 2004 yılında Kıbrıs tarihini kapsayan üç yeni ders kitabı yazıldı. Her ne kadar Güney Kıbrıslı bazı öğrenci ve öğretmenler tarih ders kitaplarının taraflı olduklarını ve bir an önce yeniden yazılmaları gerektiğini bildiren çağrılar yapmış olsalar[66] ve 2004 yılında Güney Kıbrıs Eğitim ve Kültür Bakanı tarafından oluşturulan eğitim reformu komitesi de bu tarihlerde eğitimi sisteminin etnosantrizmden muzdarip olduğunu belirtmişse de[67] henüz ders kitaplarının yeniden yazılması gibi bir durum söz konusu değildir. Kuzey Kıbrıs'ta böylesi büyük bir değişikli-

61 Yiannis Papadakis, a.g.e., s. 14.

62 UNDP-UNOPS, 2004, a.g.e. s. 4.

63 Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı. İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 5. Sınıf. Lefkoşa, 1999.

64 Yiannis Papadakis, a.g.e., s. 14.

65 Serter, a.g.e., s. 171.

66 Biased history textbooks under fire. Cyprus Mail. 21.05.2000

67 UNDP-UNOPS, 2004, a.g.e., s. 3.

ğin hem de çok kısa bir sürede gerçekleşmesinin sebeplerinden biri de adadaki Türklerin "anavatan"ın Kıbrıslı Türkleri yeterince "Türk" bulmadığı üzerinden gelişen[68] ve adanın fiili bölünmüşlüğünden memnuniyetsizlik duyan Kıbrıslı Türklerin de desteğini almış olmaları olabilir. Yeni ders kitapları, birleşmeden yana olan iktidarın da etkisiyle, adadaki Rumları ötekileştirmeden ve düşman olarak göstermeden iki toplum arasında karşılıklı güven duygusu aşılamayı hedeflemektedir[69]. Böylece, günün birinde birleşik bir devletin yaratılabileceği umuduyla tüm ada sakinlerinin birbirleriyle olan bağları dile getirilmektedir[70]. Kıbrıs Tarihi 1 isimli kitabın kapağında yer alan ve sınır çizgileri olmayan Kıbrıs haritası, 2004 sonrası geliştirilen bu yeni söylemin en canlı örneğidir[71]. Kıbrıs'ın bütün olarak bir ada olduğu vurgusu kitaplardaki önemli değişime işaret etmektedir[72]. Kitabın ilk üniteleri, Kıbrıs adasının coğrafyasını, iklimi ve bitki örtüsü ile jeolojik yapısını anlattıktan sonra, adanın tarihini Yontma Taş Devri'nden başlayarak detaylı bir biçimde anlatır[73].Kıbrıs'ta Mısırlılar, Kıbrıs'ta Hititler, Dorlar ve Fenike kolonileri gibi bölümler, adanın tarihini hem tarafsız olarak anlatmakta hem de adanın zengin kültürüne vurgu yapmaktadır. Ayrıca tüm kitaplarda Kıbrıs yerine "adamız" ya da "ülkemiz" ifadelerinin kullanıldığı ve "anavatan" sözcüğünün kitaplardan çıkarıldığı göze çarpmaktadır. Kıbrıs'ta Osmanlı İmparatorluğu ünitesiyle açılan Kıbrıs Tarihi 2'de Osmanlıların Kıbrıs'ı fethinin sebebi ise stratejik olarak gösterilmektedir[74]. Hem adanın kuşatılması ve fethedilmesi hem de adadaki yönetim tarafsız bir dille kaleme alınmış ve Osmanlı dönemini yücelten söylem ve ifadeler kitaptan çıkarılmıştır. Ayrıca Osmanlı Kıbrıs'ın da İdari ve Toplumsal Ha-

68 Tijen Zeybek. "Milliyetçiliği Her Türlü Kimliğin Üzerine Çıkarmanın Sonucu: Küreselleşen Dünyada Kimliksiz Kalma Başarısı". Kıbrıs Yazıları. Sayı:2 (Bahar 2006), 47-55.

69 UNDP-UNOPS, 2006, a.g.e., s. 33.

70 Yiannis Papadakis, a.g.e., s. 17.

71 Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı. Kıbrıs Tarihi 1: Ortaokullar için Tarih Kitabı. Lefkoşa, 2004.

72 UNDP-UNOPS, 2006, a.g.e., s.30.

73 MEKB, Kıbrıs Tarihi 1.

74 Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı. Kıbrıs Tarihi 2: Ortaokullar için Tarih Kitabı. Lefkoşa, 2004.

yat ünitesinde adadaki Müslüman ve gayrimüslim halklar arasındaki ilişkilere yer verilmiş ve iki halkın da karşılıklı saygı ve dayanışma içerisinde yaşadıkları vurgulanmıştır[75]. Bu ifadeler bazı resimlerle de pekiştirilmektedir. Örneğin, kitabın 32. sayfasında yemek masasında birbirine sarılmış sohbet eden bir Türk ve Yunanlı resmedildiğini görürüz[76]. Daha önceki kitaplarda baskın olan etnik-milliyetçi söylem yeni kitaplarda terk edilmiştir. Her zaman var olduğu varsayılan bir "ulus" yerine, her iki halkın da zamanla Türk ve Yunan milliyetçi akımlarının etkisinde kaldıkları ve Müslümanların kendilerini Türk, Ortodoks Hıristiyanların ise Yunan olarak tanımlamaya başladıkları bilgisi verilmektedir[77]. Bunun yanı sıra milliyetçilik olumsuz bir biçimde anılmakta, bölücü ve çatışma doğuran bir ideoloji olarak sunulmaktadır[78]. Ayrıca, eski kitaplardan farklı olarak 1963-1974 yıllarına ayrılan bölümler daha az yer tutmakta ve dehşet verici anlatımlardan kaçınılmaktadır[79]. Bu dönemde Kıbrıslı Türklerin şiddete maruz kalması anlatılırken bunun "bazı" Kıbrıslı Rumlar tarafından yapıldığı ifade edilerek etnik grupların homojen olmadığı vurgulanmaktadır[80]. Ayrıca eski kitaplardan farklı bir pedagoji benimsendiğini ve karikatürler yardımıyla öğrencilerin düşünmeye ve tartışmaya teşvik edildiğini görmekteyiz[81].

Değerlendirme ve Sonuç

Adanın her iki tarafındaki tarih ders kitaplarına baktığımızda hem güneyde hem de 2004 yılına kadar kuzeyde okutulan kitapların etnik milliyetçi bir söylem benimsediklerini görüyoruz. Kuzey Kıbrıs'ta ada halkının Türk milletinin doğal bir uzantısı olduğu söylemi, güneyde yaratılan ve Rum halkını Yunan halkının bir parçası olarak ifade eden söylemle örtüşmektedir. Ayrıca her iki tarafın kitaplarında yer

75 MEKB, Kıbrıs Tarihi 2, s. 34-37.

76 MEKB, Kıbrıs Tarihi 2, s. 32.

77 MEKB, Kıbrıs Tarihi 2, s. 65.

78 Yiannis Papadakis, a.g.e., s. 20.

79 Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı. Kıbrıs Tarihi 3: Ortaokullar için Tarih Kitabı. Lefkoşa, 2004.

80 Yiannis Papadakis, a.g.e., s. 21.

81 UNDP-UNOPS, 2006, a.g.e., s. 31.

alan ulusun her daim var olduğu iddiaları, ulus-devlet teorilerini ve ulus-devlet inşasında eğitimin rolünü vurgulayan teorileri destekler niteliktedir. Bunların yanı sıra, her iki taraf da karşı tarafı ötekileştirmekte ve düşman olarak göstermektedir. İki tarafın ders kitaplarında da karşı tarafın "zalim", "barbar", "vahşi" olduğuna dair sıfatlar, yeni kimliklerin oluşturulmasında düşman yaratmanın önemine işaret etmektedir. Ancak bir yandan Türkler düşman ve zalim olarak gösterilirken, adanın birleşmesinden yana olan Kıbrıslı Rum etnik milliyetçiliğinin söylemiyle paralel olarak, Kıbrıslı Türklerin aslında sonradan din değiştirmiş Helenler olduğu iddiaları yer almaktadır. Bu da yeni nesilleri birleşik Kıbrıs için mücadele etmeleri için teşvik etme amacını taşımaktadır. Öte yandan, adanın fiili bölünmesinden memnun olan Kıbrıslı milliyetçi akımların etkisiyle, buradaki ders kitaplarında Kıbrıslı Rumların aslında Yunan değil daha önce adada yaşamış milletlerin bir karışımı olduğu iddiaları yer almaktadır. Böylece adanın Yunan karakteri yok sayılırken, adanın birleşmesi için herhangi bir sebep olmadığı alt metni de kitaplarda yer almaktadır. Kuzey Kıbrıs'ta 2004 yılında yazılan yeni tarih ders kitaplarında bu söylemler tamamen bırakılmış ve adanın çok kültürlü yapısına vurgu yapan, tarafsız ve milliyetçi söylemden arınmış kitaplar okutulmaya başlanmıştır. Bu kitaplar ayrıca çeşitli karikatürler, düşünme egzersizleri ve tartışma sorularıyla öğrencileri bağımsız düşünmeye teşvik eden bir pedagojik yaklaşım içerisindedirler. Kıbrıs'ın Türkiye'nin doğal bir uzantısı olduğu fikri bir yana bırakılmış ve adanın zengin kültürel geçmişine vurgu yapan bilgiler ön plana çıkmıştır. Ancak, adanın güney kesiminde okutulan kitaplarda henüz bir değişiklik olmamıştır. Bu kitapların da milliyetçi ve dışlayıcı söylemlerden arındırılması, gelecek nesillerin karşılıklı olarak daha sağlıklı iletişime geçmeleri için önemli bir adım olacaktır.

Kaynakça:

Anderson Benedict, Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması. 5. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları, 2009.

Biased history textbooks under fire. Cyprus Mail. 21.05.2000

Calleja Isabelle, "Education and the Teaching of History in the Light of Encouraging Conflict Resolution in Cyprus". Mediterranean Journal

of Educational Studies, Sayı:13(2008), Cilt: 2. 49-67.

Christou Miranda, "A Double Imagination: Memory and Education in Cyprus", Journal of Modern Greek Studies, Sayı: 24, Cilt: 2, Ekim 2006, 285-306.

Gellner Ernest, Uluslar ve Ulusçuluk. İstanbul: Hil Yayınları, 2008.

Kalodukas Angelos, "II. Dünya Savaşı'ndan Annan Planı'na". Kıbrıs: Dün ve Bugün. Masis Kürkçügil (derleyen). İstanbul: İthaki Yayınları, 2003

Kızılyürek Niyazi, "National Memory and Turkish-Cypriot Textbooks", International Textbook Research / Internationale Schulbuchforschung. Sayı: 21 (1999),cilt: 4.

Korostelina Karina, "History Education and Social Identity", Identity: An International Journal of Theory and Research, 8 (2008):25–45.

Koutselini Mary –Ioannidou, "Curriculum as political text: the case of Cyprus (1935-90)", History of Education, Sayı: 26 (1997) Cilt: 4, 395-407.

Kürkçügil Masis. "Sunuş", Kıbrıs: Dün ve Bugün. Masis Kürkçügil (der). İstanbul: İthaki Yayınları, 2001.

Luke Harry, Cyprus under the Turks: 1571-1878. London: C Hurst & Co Publishers Ltd, 1989.

Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 5. Sınıf. Lefkoşa, 1999.

Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığ, Kıbrıs Tarihi 1: Ortaokullar için Tarih Kitabı. Lefkoşa, 2004.

Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Kıbrıs Tarihi 2: Ortaokullar için Tarih Kitabı. Lefkoşa, 2004.

Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Kıbrıs Tarihi 3: Ortaokullar için Tarih Kitabı. Lefkoşa, 2004.

OEDB, Sta Neotera Hronia, Atina.

Papadakis Yiannis, Bölünmüş Kıbrıs'ta Tarih Eğitimi: Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türklerin "Kıbrıs Tarihi" Konulu Ders Kitaplarının Bir Karşılaştırması. PRIO Raporu, 2008.

Polydorou Andreas, Istoria tis Kyprou. Lefkoşa, 1991.

Repoussi Maria, "Greek Cypriots and Turkish Cypriots History Textbooks", Afgi 24.03.2007.

Serter Vehbi, Kıbrıs Tarihi, Lefkoşa, 1990.

Smith Anthony, Milli Kimlik. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

Swiny Stuart, The Earliest Prehistory of Cyprus: From Colonization to Exploitation.(ed.) Cyprus American Archaeological Research Institute Monograph Series, Cilt. 2. Boston: American Schools of Oriental Research Publications, 2001.

Thomas Conant G. The Trojan War. Santa Barbara, CA, USA: Greenwood Publishing Group, 2005.

UNDP-UNOPS, Barış için Eğitim. Tarih Kitapları: Uzlaştırma için mi Bölünme için mi?. Lefkoşa, 2010

UNDP-UNOPS.Education for Peace: Pilot Application for the History and Literature Books of the 5th Grade of the Elementary School. Aralık 2004

UNDP-UNOPS. Textual and Visual Analyses of the Lower Secondary School Textbooks. Comparative Analysis of the Old and the New History Textbooks. 2006.

VanSledright Bruce, "Narratives of Nation-State, Historical Knowledge, and School History Education", Review of Research in Education, Sayı: 32 (Şubat 2008).

Zeybek Tijen, "Milliyetçiliği Her Türlü Kimliğin Üzerine Çıkarmanın Sonucu: Küreselleşen Dünyada Kimliksiz Kalma Başarısı", Kıbrıs Yazıları. Sayı:2 (Bahar 2006).